

درس چهارم

فقط برای او ← اخذ صر ≠ ریا

مهمترین تعبیر در باره زندگی به خاطر خدا (اخذ صر در عمل)

توصیف در ریا

درس دینی

توصیف عملی

بگو همانا نماز و عبادت‌هایم و زندگی و مرگم فقط برای خداست که پروردگار جهانیان است.
در درس گذشته با سبک زندگی توحیدی و نیز آثار سوء شرک در زندگی آشنا شدیم. اکنون شایسته است بدانیم چگونه می‌توان به سوی پرستش خالصانه این خدای بی‌همتا گام نهاد و یک زندگی توحیدی را تجربه نمود و اندیشه و قلب و عمل را برای او قرار داد و آن‌گونه که خداوند می‌پسندد زندگی کرد.

۱- (قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)، سورة انعام، آیه ۱۶۲ ← درس اول دهم

مقدم بر ← اخلاص در اندیشه است.

۲- اخلاص در قلب

علاوه بر این، انسان باید تلاش کند آنچه را که از توحید در اندیشه و عقل خود پذیرفته است، به یک اعتقاد قلبی و درونی تبدیل کند و با آن انس قلبی برقرار نماید تا در رفتار و کردارش مؤثر باشد. زیرا، همان طور که سال های قبل آموختیم، برای اینکه به یک سخن درست عمل کنیم پذیرش عقلی آن کفایت نمی کند، بلکه آن سخن باید در قلب و دل ما نفوذ کند، یعنی قلب نیز تسلیم آن شود.^۱

حسن فاعلی

بنابراین، انسان مؤمن می کوشد قلبش را خانه خداوند مهربان کند و تنها به او دل ببندد و با آنان که خداوند سفارش کرده است انس قلبی داشته باشد. همچنین او تلاش می کند نیت های درونی و قلبی خود را الهی کند، زیرا تا نیت و قصد قلبی انسان از انجام یک عمل خدایی نشود، آن عمل، خدایی

قلب

نمی گردد و خالصانه نمی شود. به همین جهت رسول خدا ﷺ می فرماید: **نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ**^۲ نیت مؤمن از عمل او برتر است.

اهمیت اخلاص در نیت

و نیز به خاطر همین جایگاه مهم و ارزشمند نیت و قصد قلبی است که ایشان فرمود: **إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ**^۳ همانا اعمال انسان وابسته به نیت های اوست.

اهمیت اخلاص در نیت

ظاهر کار، در کلی بررسی یک عمل نیت بلکه نیت فرد تعیین کننده تفکر در حدیث

امیر المؤمنین علی عليه السلام می فرماید: **فَاعِلُ الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنْهُ؛ وَ فَاعِلُ الشَّرِّ شَرٌّ مِنْهُ**^۴.

انجام دهنده کار نیک، از آن کار بهتر است و انجام دهنده کار شر، از آن شر بدتر است. در این سخن حکیمانه تفکر کنید و رابطه آن را با اخلاص در اندیشه و قلب توضیح دهید.

معرفة و قلب است

درستی و صحت عمل

انسان مؤمن، علاوه بر اینکه می کوشد نیت خود را خالص کند و عمل را به خاطر خدا انجام دهد، تلاش می کند عمل را همان گونه که خداوند دستور داده است انجام دهد. یعنی عمل را از جهت کمیت، حسن فاعلی

۱- در این باره نیز در سال های قبل صحبت کردیم و توضیح دادیم که مثلاً برخی می دانند سیگار بد است ولی به این دانسته خود پایبند نیستند علتش آن است که قلب آنها تسلیم این حقیقت نشده است و از کشیدن سیگار متنفر نیستند.
۲- اصول کافی، کلینی، ج ۲، ص ۸۴.
۳- بحار الانوار، مجلسی، ج ۶۷، ص ۲۱۱.
۴- نهج البلاغه، حکمت ۳۲.

کیفیت، زمان، مکان و شیوه همان طوری انجام دهد که خداوند می خواهد. مثلاً اگر خداوند امر فرموده که نماز صبح در دو رکعت و با یک رکوع و دو سجده در هر رکعت و قبل از طلوع آفتاب انجام شود، انسان مؤمن نیز تلاش می کند نماز خود را به همین صورت انجام دهد تا صحیح و درست انجام داده باشد.

پس در هر عملی باید دو «حُسن» موجود باشد: حُسن فاعلی و حُسن فعلی. حُسن فاعلی بدین معناست که انجام دهنده کار، دارای معرفت درست و نیت الهی باشد. حُسن فعلی نیز بدین معناست که کار به درستی و به همان صورت که خدا فرمان داده است انجام شود.

عملی که حُسن فعلی و ظاهر رسی دارد اما نیت آن غیر الهی است و حُسن فاعلی ندارد

تطبیق

با توجه به تعریف بالا از حُسن فاعلی و حُسن فعلی، موارد زیر را بررسی کنید: بله / ریاء / کبر
 ۱- آیا ممکن است عملی دارای حُسن فعلی باشد اما حُسن فاعلی نداشته باشد؟ و یا برعکس،

حُسن فعلی نداشته باشد ولی دارای حُسن فاعلی باشد؟ مثال بزنید. دزدی و کمک به فقیران

۲- اگر فردی برای لاغر شدن و یا سلامت جسم روزه بگیرد روزه اش درست است؟ حیر / چون نیت عمل (حُسن فاعلی) برای خدا نبوده است

۳- اگر کسی به نیت نماز جماعت مسجد از منزل بیرون آید و به دلیل مانعی نتواند به مسجد

برسد، آیا نزد خدا پاداش دارد؟ به چه دلیل؟ در این کار کدام یک از اقسام حُسن وجود دارد؟

بله / پاداش دارد / چون نقیض الهی بوده (حُسن فاعلی) هر چند نتواند آن را انجام دهد.

بررسی

با توجه به اینکه ریا در مقابل اخلاص قرار می گیرد، بررسی کنید که هر یک از موارد زیر

مصدق ریا قرار می گیرد یا مصداق اخلاص؟ برای خدا باشد ← اخلاص

۱- حضور در نماز جماعت برای دیده شدن در مردم باشد ← «ریا» است

۲- پوشیدن لباس تمیز و زیبا، برای حفظ احترام خود

۳- کمک به افراد نیازمند در حضور دیگران آمر اللّٰه بامر دیگران باشد ← الهی است

① افزایش معرفت نسبت به خدا

② تقویت روحیه حق پذیری

③ راز و نیاز یا خدا کمک خواستن از خدا

④ دوری از سناها و تفرقه برای انجام واجبات

راه های تقویت اخلاص

برای تقویت اخلاص در وجود خود راه هایی وجود دارد که چند مورد از آن را در اینجا می آوریم:

۱- افزایش معرفت نسبت به خداوند: پیوند محکمی میان معرفت به خداوند و ایمان به او وجود

← افزایش معرفت به خدا ← افزایش ایمان ← افزایش ریا

افلاص

②

①

③

افزایش معرفت به خداوند

دارد. همچنین ارتباط دقیقی میان ایمان به خدا و اخلاص برقرار است. بنابراین، هر قدر که معرفت ما به خداوند بیشتر شود به افزایش درجه اخلاص کمک خواهد کرد. پس خوب است ساعاتی را صرف تفکر در آیات و نشانه‌های الهی کنیم تا بیشتر دریابیم که:

- آفرینش همه تنبیه خداوند دل است. دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار
اللهم نور السموات و الارض ما رأيت سينا الا و رأيت الله...
این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود
همه مخلوقات در نظماً هستی، نشانه‌ای از حلق هستند
- البته اگر کسی گرفتار غفلت شد و چشم اندیشه را به روی جهان بست، آیات الهی را نخواهد یافت و دل به مهر او نخواهد داد.
- مهر رخسار تو می‌تابد ز ذرات جهان
اللهم نور السموات و الارض
توجه به یک نکته مهم
- هر دو عالم پُر ز نور و دیده نابینا، چه سود
غفلت ما

همان طور که گفته شد، عمل بر اساس معرفت و آگاهی بسیار ارزشمندتر و مقدس‌تر از عملی است که در آن معرفتی نیست و یا با معرفت اندکی صورت می‌گیرد. نمازی که با معرفت انجام بگیرد، نزد خداوند بسیار ارزشمندتر از نمازی است که به جا آورنده آن نمی‌داند چه می‌گوید و برای چه می‌گوید. حتی گاه پیش می‌آید که انسان‌های نادان به تصور اینکه کار خیر می‌کنند، مرتکب گناهان بزرگ می‌شوند.

جنگ صفین
(عدم معرفت)
زاعش

ذکر نمونه

در جنگ صفین، وقتی امام علی علیه السلام در آستانه پیروزی بر معاویه قرار گرفت و شکست لشکر معاویه قطعی شده بود، معاویه با پیشنهاد عمرو عاص به لشکریانش دستور داد که قرآن‌ها را بر سر نیزه کنند و فریاد بزنند که ما هر دو گروه مسلمانیم و باید قرآن میان ما و شما داور باشد.

تعداد زیادی از لشکر امیر المؤمنین علیه السلام، فریب این نیرنگ را خوردند و حاضر به پیکار با معاویه نشدند و پیروزی حتمی را از دست دادند و امام را وادار به تسلیم و سپس قرارداد صلح با معاویه کردند.

این کار مسیر تاریخ اسلام را عوض کرد و سبب شد که ده‌ها سال حکومت اسلامی به دست بنی‌امیه بیفتد و به جای حکومت عدالت، ظالمین بر مسلمانان حاکم شوند.

این کار...
حاکم شدن ظالمین بر مسلمانان
روی کار آمدن بنی‌امیه

در سال‌های اخیر، وقتی نهضت بیداری اسلامی در کشورهای مسلمان خاورمیانه و شمال آفریقا آغاز شد و مسلمانان برای آزادی از حکومت‌های مستبد و تابع غرب قیام کردند، سازمان‌های مخفی در آمریکا و اروپا و برخی حاکمان کشورهای اسلامی، یک جریان افراطی و انحرافی را که افکاری

۱- سعدی، موعظ، قصیده شماره ۲۵.
۲- گلشن راز، شیخ محمود شبستری.

در نتیجه
↓
علت

۱) بی بهره بودن بزرگان مسلمانان متعصب دینی از معرفت صحیح دینی
۷) جذب شدن به جدایات اخراجی و افراطی مافته‌ی غرب و آمریکا

معلول ← کشتن مسلمانان در جهان اسلام و تبدیل بسیاری از سرزمین‌های اسلامی به ویرانه بسیار مخرب داشتند و وارد قیام مسلمانان کردند. آنان نیز توانستند بسیاری از جوانانی را که فقط تعصب دینی داشتند اما از معرفت صحیح دینی بی بهره بودند، به سوی خود جذب کنند و با استفاده از این نیروهای با انگیزه اما ناآگاه جهت مبارزه را تغییر دهند و به جای مبارزه با دشمنان به کشتن مسلمانان در جهان اسلام پردازند؛ در نتیجه، بسیاری از سرزمین‌های اسلامی در این جنگ‌ها و کشمکش‌ها به ویرانه تبدیل شد. رسانه‌های کشورهای استعماری هم از این فرصت استفاده کردند و خشونت‌های آنان را به نام اسلام در دنیا پخش نمودند، به طوری که تا امروزه بسیاری از مردم جهان وقتی نام اسلام را می‌شنوند آن را با سر بریدن، ویران کردن و جاهلیت مساوی می‌پندارند.

پروسی

اگر شخصی تصمیم بگیرد کاری را به خاطر خدا انجام دهد، اما نسبت به ارزش و عواقب آن کار معرفت نداشته باشد، چه نتیجه‌ای حاصل می‌شود؟

۲- **تقویت روحیه حق‌پذیری**: کسی که روحیه حق‌پذیری دارد و در مقابل حق تسلیم است

به آسانی وارد مسیر پندگی می‌شود. (زیر) افراد حق‌پذیر تابع دلیل هستند و وقتی عقل آنان حقیقتی را یافت، به دنبال آن می‌روند. اما کسانی که راه دریافت حق را بر خود بسته‌اند و به جای پیروی از عقل، از هوی و هوس پیروی می‌کنند، وقتی خیرخواهی اطرافیان و دوستان را می‌شنوند، دست به انکار می‌زنند و با گفتن «دلم نمی‌خواهد» راه رسیدن به حقیقت را بر خود می‌بندند. اینان توجه نمی‌کنند که دو ندا، دل را به سوی خود دعوت می‌کند: ندای از عقل و ندای از هوس و این ندای هوس‌های زودگذر است که آنها بدان پاسخ گفته‌اند.

امیرالمؤمنین این رابطه را به زیبایی توضیح می‌دهد و می‌فرماید: **عقل** سپهسالار لشکر خدای رحمان است و **هوی** راهبر لشکر شیطان، و انسان کشیده شونده میان آن دو. پس هر یک از این دو چیره شود، انسان در جایگاه او قرار خواهد گرفت. ۱

افراد حق‌پذیر / اخلاص → عقل → (دل) ← هوی و هوس ← شیطان / افراد حق‌ناپذیر

۳- **راز و نیاز با خداوند کمک خواستن از او**: نیایش و عرض نیاز به پیشگاه خداوند و یاری جستن از او برای رسیدن به اخلاص، غفلت از خداوند را کم می‌کند، محبت او را در قلب تقویت می‌سازد.

۱- «الْعَقْلُ صَاحِبُ جَيْشِ الرَّحْمَنِ وَالْهَوَى قَائِدُ جَيْشِ الشَّيْطَانِ وَالنَّفْسُ مُجَادِبَةٌ بَيْنَهُمَا، فَأَيُّهُمَا غَلَبَتْ كَانَتْ فِي حَيْزِهِ» : غُرُورُ الْحِكْمِ، عبدالواحد آمدی، ح ۲۰۹۹.

- ۱) غفلت از خداوند کم می‌کند
- ۲) محبت خدا در قلب تقویت می‌کند
- ۳) انسان از کسب‌های الهی بهره‌مند می‌شود. (توضیح)

سنت (توفیق الهی) در ۶، ۷، ۸، ۹
و انسان را بهره مند از کمک های الهی می نماید.

سناهان ← اخلاص را از بین می برد
انجام واجبات ← اخلاص را تقویت می کند

۴- دوری از گناه و تلاش برای انجام واجبات: گناه، ریشه درخت اخلاص و بندگی را می سوزاند و آن را به تدریج از بین می برد، به همین جهت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرماید: «تمام اخلاص در دوری از گناهان جمع شده است.»^۱

از طرف دیگر، ترک گناه و توجه به واجبات و اطاعت از خداوند، درخت اخلاص را آبیاری می کند و رشد می دهد. در میان اعمال واجب، روزه تأثیر خاصی در تقویت اخلاص دارد. امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرماید:

«خداوند بدان جهت روزه را واجب کرد تا اخلاص مردم را بیازماید.»
انجام واجبات و تقویت اخلاص

میوه های درخت اخلاص
۱- دستیابی به درجاتی از حکمت
۲- نفوذ ناپذیری در برابر وسوسه های شیطان
۳- ریاضت پاداش های در وصف ناسخی

۱- دستیابی به درجاتی از حکمت: حکمت، به معنای علم محکم و استوار و به دور از خطاست که هدف درست و راه رسیدن به آن را نشان می دهد و مانع لغزش ها و تباهی ها می شود. انسان حکیم، به درجاتی از بصیرت و روشن بینی می رسد که می تواند در شرایط سخت و پیچیده، حق را از باطل تشخیص دهد و گرفتار باطل نشود.^۲ خداوند در قرآن کریم، علاوه بر آن که لقمان را به داشتن حکمت، توصیف کرده، سفارش های ارزنده و حکیمانه ای از ایشان نقل کرده است.^۳
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«هرکس چهل روز کارهای خود را خالصانه برای خدا انجام دهد، چشمه های حکمت و معرفت از دل و زبانش جاری خواهد شد.» (معلول)
← (علت)

۲- نفوذ ناپذیری در برابر وسوسه های شیطان: اگر انسان در اخلاص پیش رود، به مرحله ای می رسد که دیگر فریب وسوسه های شیطان را نمی خورد و گرفتار دام های شیطان نمی شود؛ چراکه شیطان خود اقرار کرده است که توانایی فریب دادن مؤمنان با اخلاص را ندارد.^۴

برو این دام بر مرغی دگر نه
که عنقا را بلند است آشیانه^۵
پرنده زکی (انسان) با آشیانه ای بسیار بلند

۱- «تمام الإخلاص تجتنب المعاصی» کنز الفوائد، محمد بن علی کراچی، ج ۱، ص ۲۷۹.
۲- نهج البلاغه، حکمت ۲۵۲.
۳- امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): «عند تحققی الإخلاص تستنیر البصائر؛ به هنگام تحقق اخلاص، چشم بصیرت انسان، روشنی می گیرد. غرر الحکم، آمدی، حدیث ۶۲۱۱.
۴- سوره لقمان، آیه ۱۲.
۵- بحار الانوار، همان، ج ۶۷، ص ۲۴۳.
۶- سوره حجر، آیه ۴۰ و سوره ص، آیه ۸۳.

عبور از طریق اولیاد و برگزیده شدن برادر

یکی از اوصافی که خداوند در قرآن برای حضرت یوسف علیه السلام ذکر کرده، داشتن اخلاص و رسیدن به مقام **مخلصین** است.^۱

با بررسی آیات ۳۲ و ۳۳ سوره یوسف بگوئید شیطان چه دامی برای حضرت یوسف علیه السلام گسترده بود و او چگونه توانست از این دام نجات یابد؟ **ارتباط نامرئع با زلیخا** **مهر عزیز** **شبهه پاک درانی** **بسته کردن زندان** **بسته نگاه** **تعمیر راه**
شیطان امروزه نیز، از همان نوع دامی که برای کشاندن حضرت یوسف علیه السلام به گناه و فساد گسترده بود، به صورت‌های گوناگون برای انسان‌ها پهن کرده است تا هوس زودگذر آنها را تحریک کند و به گناه بکشاند و آنان را از بهشت جاویدان محروم سازد. فیلم‌ها، وبگاه‌ها، شبکه‌های ماهواره‌ای گمراه‌کننده، شبکه‌های مجازی ناسالم و گروه‌ها و دسته‌های منحرف اجتماعی از جمله این دام‌هاست که مقاومت در برابر آنها نیازمند روی آوردن به پیشگاه خداوند و پذیرش خالصانه فرمان‌های اوست. کسی که در چنین دام‌هایی گرفتار شود، هم زندگی پاک و با نشاط دنیا را از دست خواهد داد و هم حیات سرشار از شادکامی آخرت را.

۳- دریافت پاداش‌های وصف ناشدنی: بندگی خالصانه خداوند ثمراتی دارد که چه بسا در ذهن ما ننگجد و از تصور و تخیل ما فراتر رود.

از جمله این پاداش‌های وصف ناشدنی، دیدار محبوب حقیقی و تقرب به پیشگاه کسی است که بنا به تعبیر امیر مؤمنان، «نهایت آرزوی عارفان، دوست دل‌های صادقان، ولی مؤمنان و معبود عالمیان است.»^۲ کافی است به زندگی زیبای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، امیر المؤمنین علی علیه السلام، فاطمه زهرا علیها السلام و دیگر پیشوایان خود نظر بیفکنیم و ببینیم که چگونه از راه بندگی خالصانه خدا، این همه خوبی و زیبایی و آن مقام قرب و نزدیکی به محبوب را به دست آورده‌اند.

ان اعبدوا اخلاصاً → **بندگی کن تا که سلطانت کنند**
و لا یستعصمون **و لایستعصمون**
همچو سلمان در مسلمانی بکوش
خوی حیوانی سزاوار تو نیست
تن رها کن تا همه جانت کنند
رهای از بعد مادی **مهرها**
ای مسلمان تا که سلامت کنند
ترک این خو کن که انسانت کنند
چون نداری درد، درمان هم نخواه
نیازهای برتر و بنیادین
بنده شیطانی و داری امید
که ستایش همچو یزدانت کنند؟^۳

۱- سوره یوسف، آیه ۲۴. لا تقبوا الشیطان

۲- دعای کمیل.

۳- ...